

CAN MARCHAL

primer, Jean Albert, casat amb Ivette, que mantenia la nacionalitat francesa com la seva dona, es dona la circumstància que quan va ser cridat a files per l'exèrcit francès no es va presentar i va ser declarat pròfug; aquest fet va tenir la seva importància i repercussions en el negoci, com veurem més endavant. D'aquest matrimoni nasqueren dues filles, que conservaren la participació a l'empresa fins al tancament. L'any 1934 l'empresa passà a anomenar-se Fill d'Albert Marchal.

Amb l'arribada de la Guerra Civil, Jean Albert, súbdit estranger, abandonà el país, i en no presentar-se a una citació de patrons desapareguts, publicada en el DOG de 16 d'abril de 1937, l'empresa fou col·lectivitzada i quedà sota control obrer.

Com a gerent hi havia Joaquim Castellà i Comas, que va seguir al capdavant i va permetre a la propietat recuperar el negoci; es jubilà el 1948, moment en què l'empresa tenia uns dos-cents treballadors. L'any 1940 es produí un nou canvi de denominació i va passar a dir-se Juan Marchal, i el 1959 es constituí en societat anònima.

Plantilla de l'empresa, any 1965.

Foto Arxiu J. Codina.

Immobiliària, posà el despatx central a Barcelona, al carrer de Pelai, 60; l'any 1968, l'establí a carrer de Balmes, 191 entresol i, finalment, passà al carrer de Canuda, 13.

Durant la seva gerència, incorporà una caldera nova, subministrada per l'empresa barcelonina Sucecoral SA, un descalcificador i una màquina assecadora de grans dimensions, la coneguda RAM.

L'any 1963, quan la situació ja estava molt deteriorada (amb fortes dissensions entre els membres de la pròpia família), Josep Codina passà a tècnic colorista, Ferran Obiols a apoderat i cap de despatx, Antoni Subirà s'ocupà de l'administració i Enric Picazo de comercial, tots, sota la gerència de Francis Oswald.

Amb aquestes perspectives, no es va trigar gaire a arribar a una situació insostenible. El 1967 la propietat deixà els treballadors sense feina i sou i s'hipotecà el subministrament d'aigua i llum per falta de pagament, precisament en una època de forta activitat productiva a la ciutat. Aleshores, s'inicià un calvari per a la nombrosa plantilla (cent seixanta empleats), que acabà cobrant del Fons de Garantia Salarial. L'empresa fou condemnada per un delictes d'estafa, segons va publicar la premsa de l'època, a pagar una multa d'1.350.000 pessetes, i a abonar a l'INP les quotes retingudes als treballadors i no ingressades, per un import d'1.390.000 pessetes.

Malauradament, tancava una empresa puntera en el «ram de l'aigua», que havia disposat d'una molt bona tècnica importada pels Marchal des de França, amb una important producció en el tenyit de mitges i mitjons i una gran qualitat en el merceritzatge del fil, el negre d'anilina, etc. Segons referències, sembla que Manufacturas Antonio Gassol SA va estar interessada en la seva compra.

L'empresa havia treballat sempre per als millors clients de Mataró, Igualada, Terrassa, Santa Coloma de Farners, Sòria...

J.M. Ferrer

Homenatge a Joan Bellalta.

Foto Arxiu J. Codina.

Joan Bellalta i Ferrer, fins aleshores director, que ja treballava a l'empresa abans del 1936, succeí Joaquim Castellà com a gerent. A principis del 1960 cessà en el negoci. A l'administració, trobem Joaquim Escalada i Calvet, comptable, i Pere Utset i Vila, caixer, que es retiraren quan arribà Francis Oswald, el marit de Jacqueline.

Jean Albert Marchal i Ivette traslladaren el seu domicili del carrer de París de Barcelona a una torre-palauet, construïda per ells, a la carretera d'Esplugues 1, prop del monestir de Pedralbes. Però en una de les estades d'Ivette a França, aquesta va presentar una demanda de separació, aprofitant la indefensió en què es trobaria el seu marit, que havia estat declarat pròfug i no hi podia anar. L'elevat cost de la nova residència i el llarg procés en què es veié involucrat, crearen delicats problemes que provocaren la descapitalització de l'empresa de Mataró. Jean Albert, soci majoritari, morí d'accident de circulació a Castelldefels.

Aleshores, es féu càrrec de l'empresa la seva germana Jacqueline, sòcia minoritària, casada amb el francès Francis Oswald; del 1963 al 1967 hi hagué com a gerent Francis Oswald Marchal, fill, propietari final de les accions que va rebre de Jean Albert, que trobà el negoci descapitalitzat i hagué de fer front a la delicada situació creada fins al seu tancament, l'any 1967.

Els canvis afectaren càrrecs directius (com a tècnics coloristes Rafael Montlleó i Bes, o Antoni Broto i Martí, que anà a Riera Gubau de Santa Coloma de Farners), i arribaren persones de l'entorn de Francis Oswald, que va nomenar apoderat Andreu Framis Rouquier. Francis Oswald, agent de la Propietat

La nova caldera.

Foto Arxiu J. Codina.

BUTLLETÍ

MUSEU DEL GÈNERE DE PUNT

NÚMERO 18

Desembre 2006

EDITORIAL

EL FUTUR MUSEU DE CAN MARFÀ

El passat 22 de setembre, l'Ajuntament de Mataró feia públic el projecte de convertir Can Marfà en el Museu d'Història de la Ciutat. Dins d'aquest projecte, hi ha previst ubicar el fons de la Fundació Jaume Vilaseca. Com molts ja sabreu, es tracta del fons relacionat amb el gènere de punt que bé podem considerar la mostra més important d'Europa, tant per la maquinària de teixir o de confecció de què disposem, com per les peces de punt, la publicitat, l'extensíssim fons documental, etc.

El punt és certament una part molt important de la història de Mataró. La industrialització i el creixement de la ciutat, difícilment es podria explicar sense tenir present el punt, sense recordar tants i tants treballadors i treballadores que, des de ben petits, hi van dedicar llargues i dures hores de treball, sense comprendre el paper clau que hi van tenir un gran nombre d'empresaris, i els sindicats, els constructors de maquinària, els manyans...

Des de la Fundació Jaume Vilaseca ens congratulem, doncs, que després de molts anys de constància i treball de molta gent, finalment s'hagi assumit el compromís ferm de restaurar Can Marfà, i ubicar-hi un projecte que ens honorarà com a ciutat.

Entenem, però, que l'interès pel gènere de punt pot i ha d'anar més enllà del món local. De fet, la mostra del nostre patrimoni té tanta importància, que serà única en aquesta especialitat en tot l'Estat. Haurem de saber explicar que el Museu ubicat a Can Marfà no té només interès com a

Maqueta de Can Marfà.

Autor: Joan Santacana.

Finalment, el 2009

museu local, sinó també com a museu que explica la tecnologia del punt, com funcionen les màquines, les possibilitats del punt, la moda, etc, i on es podrà veure una fàbrica en funcionament i seguir el procés de fabricació d'una peça, igual com es feia a finals del segle XIX.

El compromís és veure normalitzada aquesta primera fase a finals del 2009 o principis del 2010. Estem contents de poder recollir els fruits i no haver d'esperar una altra generació, ja que potser no es podria reconstruir la història viva ni reviure el procés tecnològic del punt que van viure els nostres pares i avis.

VISITES

Dijous, de 5 a 7 de la tarda i a hores convingudes

EDITA: **FUNDACIÓ JAUME VILASECA**
Baldomer Vila, 9 - Tel. 93 799 33 97
08303 MATARÓ
Periodicitat quadrimestral
Dip. Leg.: B-51.113-2000
Imprimeix: Copisteria Castellà. Pujol, 40. Mataró

SUMARI

Editorial	1
Notícies	2
Fons d'Art	2
Nous ingressos	3
Can Marchal	3-4

La Fundació Jaume Vilaseca rep el suport de

CAIXA LAIETANA

PEPE MARTÍNEZ LOZANO HA MORT

El passat estiu, als 83 anys, morí a Llançà el pintor Martínez Lozano (Pepe, per als amics).

En el Fons d'Art del Museu tenim un oli seu pintat en una samarreta de punt, que ens va fer quan li vam demanar una col·laboració, malgrat la seva complicada agenda de treball. Som conscients que és una de les teles més prestigioses que exhibim al Fons. En el Butlletí núm. 6, de desembre de 2002, en la secció «Els nostres artistes», hi ha una àmplia ressenya d'aquesta donació.

VISITA DELS DOCTORS SANTACANA I HERNÁNDEZ

El passat 13 de setembre feren una visita al Museu els doctors Joan Santacana i Xavier Hernández, que pertanyen a l'empresa Taller de Projectes, especialitzada en projectes de museus i instal·lacions culturals i adscrita a la Universitat de Barcelona, de la qual són catedràtics.

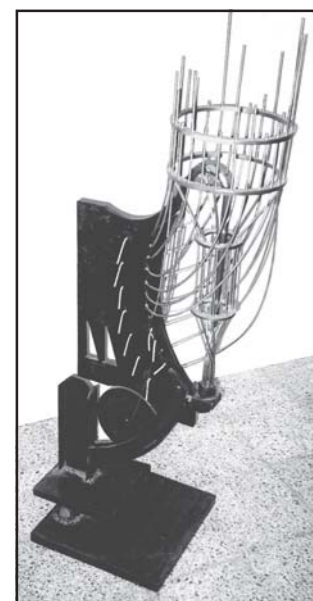
Per encàrrec de l'Ajuntament, han estudiat el projecte d'instal·lació del Museu a Can Marfà, que, junt amb la maqueta, ja és en poder del senyor Baron, alcalde de la ciutat, per a la seva aprovació. Avala la feina dels autors, el fet que hi ha importants complexos museístics arreu del país que han sortit del seu bufet. Xavier Hernández, que fins a la remodelació del govern tripartit va ocupar la Direcció General de Creativitat, és autor del projecte del Museu d'Història de Catalunya, instal·lat al Palau de Mar del Moll de Barcelona, un dels centres de més prestigi del país. Amb els visitants ens reunirem sovint, a fi i efecte d'estudiar la ubicació del nostre patrimoni a Can Marfà.

ENTREVISTA AMB EL SENYOR BARON, ALCALDE DE LA CIUTAT

El passat dia 20 de setembre, i a petició nostra, vàrem tenir una important reunió amb Joan Antoni Baron per conèixer de primera mà la situació del projecte de Can Marfà, la data de l'inici de la restauració de les dues naus, la possibilitat de conèixer la partida pressupostària assignada per al proper exercici, els terminis previstos, etc.

El senyor Baron ens va rebre juntament amb el president del Patronat Municipal de Cultura, Joaquim Graupera, la regidora d'Obres i Serveis, Montserrat Garcia, i un tècnic municipal.

Després d'escoltar les nostres inquietuds i reflexions, ens va mostrar la maqueta que havia preparat el bufet dels doctors Santacana i Hernández, i es va estendre en una sèrie de manifestacions que, de forma resumida, podríem concretar

Fons d'art

LLUCIÀ GONZÀLEZ i VISA

En aquest Butlletí tenim la satisfacció de presentar el treball en ferro d'un mataroní. Lucilà González treballa el ferro en les més variades formes, fruit del domini de la tècnica adquirida amb anys de constància i bon treball professional. Ha sabut interpretar de la mà del ferro l'espai, l'onada, el vol de l'ocell... Vegeu, sinó, i ben a prop de Mataró, el giratori del Polígon Industrial de Cabrera de Mar amb la seva obra *Òrbita*, que dona tota la sensació que gira al ritme dels vehicles que hi circulen. Hi ha obra seva a parcs i jardins, places públiques, distribuïdors de trànsit, a centres de prestigi, com l'Institut Guttman de Badalona, la Factoria Gayner de Polinyà, l'Hotel Atenea de Barcelona, l'Hospital de Granollers, i a innombrables ciutats i viles com Lleida, Girona, Sevilla, Pallejà, Mataró, Cabrera de Mar, traspasant, finalment, fronteres, com Corea del Sud o Estrasburg. Ja fa anys, el 1994, va obsequiar la Fundació amb un acurat treball que us presentem, que combina ferro, bronze i acer inoxidable.

Foto Emili Albo.

en l'enderroc, el proper mes d'abril, de l'edifici annex del carrer de Jordi Joan, el trasllat de l'Escola d'Adults a l'actual Anxaneta i dels alumnes d'aquest centre al nou edifici de l'antiga caserna de la Guàrdia Civil, i l'inici de les obres de restauració dels baixos de les dues naus de Can Marfà.

VISITES

Recentment, van visitar les nostres instal·lacions dues destacades personalitats del món de la política.

El dia 27 d'octubre ho feia el Molt Honorable Senyor Jordi Pujol, expresident de la Generalitat, acompanyat de destacats membres de la Federació de Convergència i Unió de la ciutat. Pujol va valorar molt positivament el nostre patrimoni, alhora que li va permetre d'establir un franc diàleg amb representants del món del punt a la localitat, volent conèixer la situació de diverses empreses, les baixes, competència forana, etc.

Posteriorment, el dia 30 del mateix mes, rebérem la visita de l'Honorable Senyor Ferran Mascarell, conseller de Cultura de la Generalitat, acompanyat de l'alcalde Joan Antoni Baron i de diversos regidors de l'Ajuntament. El fragment que reproduïm, i que va deixar escrit en el llibre de visitants, reflecteix la impressió treta pel conseller:

«Em plau dir-vos que mereixeu el suport del Govern de la Generalitat, i espero que ben aviat podrem començar a concretar les maneres de treballar plegats. Estic segur que el vostre entusiasme, la voluntat de l'Ajuntament i la col·laboració del Govern de Catalunya, ha de fer possible que el vostre somni sigui ben aviat una gran realitat».

CENTRE DE RECERCA DE LA IMATGE TÈXTEL

Amb motiu d'un esdeveniment fetes amb la Filmoteca de Catalunya, vàrem establir contacte amb Cinema Rescat, entitat presidida per la mataronina Encarnació Soler, persona coneixedora del món del cinema industrial i publicitari, amb enllaços amb les filmoteques del país i l'estranger.

Encarnació Soler ens va oferir la possibilitat de disposar d'un Centre de Recerca de la Imatge Tèxtil, on els estudiosos i professionals podrien consultar informació del ram. Sense presses, però posant fil a l'agulla, s'han iniciat ja una sèrie de passos que ens permetran anar caminant en aquest sentit.

FE D'ERRADES

En el Butlletí núm. 17 (juny de 2006), en l'història de Talleres Trabal SA, el peu de foto que diu «Jaume Trabal i Font atenen compradors», ha de dir «Jaume Trabal i Font amb el senyor Canal Altunell, professor de l'Escola Industrial de Terrassa. Al costat de la màquina, Xavier Brullet i Tenas, arquitecte, que inicialment havia estudiat enginyeria industrial».

DIVERSOS

A través de Carles Salomó i Minguell ens ha arribat una barca de fusta de tintar peça contínua, de finals del segle XIX, que procedeix d'Autotex SA, de Viladecavalls

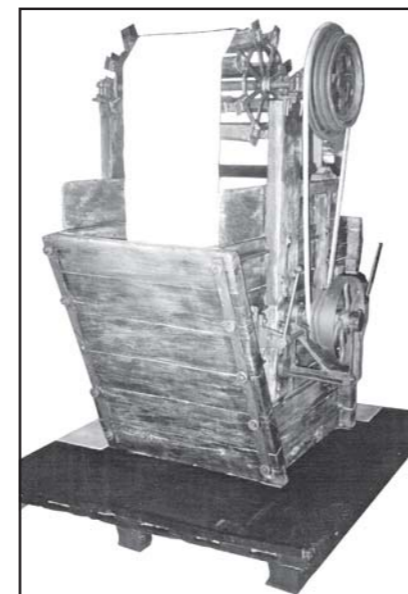
Per mitjà de Neus Julià, vídua de Fàbregas, tenim un autoclau per tintar peces que procedeix de SA Clement Marot i que fou construït per Moliné de Terrassa. I cinc màquines de cosir, un torsiòmetre, una balança, fotografies, plànols i un lot de trenta-set llibres amb la tècnica del punt.

De Josep Sastre i Mateu, del Poblenou (Barcelona) hem rebut una màquina de rentar en sec, construïda l'any 1921.

I Josep Mengual Pérez, que tant ens ha ajudat en moltes ocasions, ens ha cedit un conjunt d'aparells de laboratori (dinamòmetre, torsiòmetre, filoplà, aspi i quadrat).

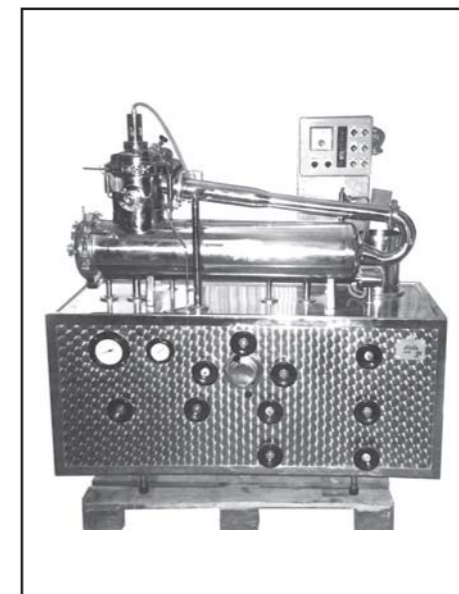
FONS D'ART

L'artista Pere González Coll, Perecoll, ens ha regalat un oli sobre tela de 146x116 cm, amb el títol *Xarxes i forats*, de la seva famosa sèrie negra.

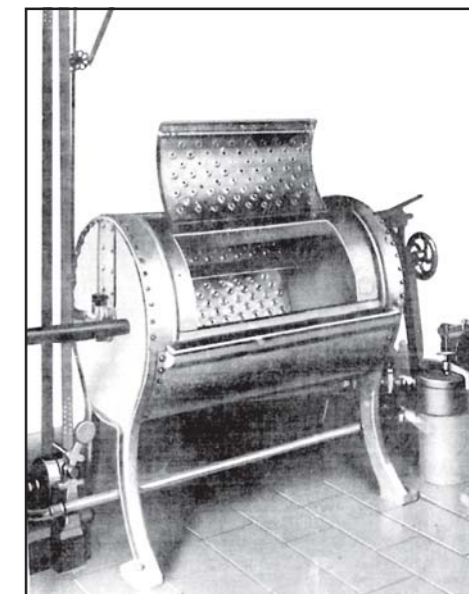
Barca de tintar.

Foto E. Albo.

Autoclau.

Foto E. Albo.

Màquina de rentar en sec.

Foto E. Albo.

CAN MARCHAL

El matrimoni format per Albert Marchal Matthis, nascut el 1869, i Jeanne Bernhard Scheidecker, nascuda el 1873, alsacians, de Dornach i Rothau, respectivament, coneixedors de l'increment que estava agafant a la ciutat el tèxtil, es van traslladar a Mataró l'any 1896 amb la intenció d'obrir un tint.

Els Marchal eren alsacians francesos (no oblidem que Alsàcia ha passat de francesa a alemanya, i viceversa, diverses vegades; precisament, quan Albert tenia dos anys, va esdevenir altra vegada alemanya). Tenien establerta la casa central a Troyes, amb dues filials a la Champanya i una tercera a Tolosa de Llenguadoc, amb societat constituïda a nom de Marchal, Falck y C^a, i eren una potència a Europa en el seu ram.

Arribaren a Mataró, i amb tecnologia francesa d'alt nivell, especialment per a mitges, instal·laren un tint al carrer de Fray Luis de León, especialitzat en el negre brillant, que aviat va ocupar un centenar de treballadors. La fàbrica s'alimentava per dues calderes de vapor construïdes per Backock Willcox, amb una potència de 160 cavalls i una important producció.

Situaren l'empresa en una zona amb importants corrents d'aigua subterrànies, element indispensable per al bon funcionament d'un tint. Cal observar la situació dels tints de Llorenç Llinàs, al carrer de Tetuan, Marchal, al carrer de Fray Luis de

PECES DE PUNT

De Joana Cabot de Dòria hem rebut un important lot de samarretes, calçotets, cubres, bruses, enagos, culots i mitges, que procedeixen del seu pare, avi i besavis.

De Mercè Torras i Illa, tres peces de pelfa fabricades a Can Marfà.

I de Jordi González i Visa una lligacama de punt amb goma tramada, datada el 1880.

LLIBRES

El senyor Verdera i Font, de Maltex SA de Terrassa, ens va lliurar la col·lecció sencera enquadrada de *Parlon Bas*, una prestigiosa publicació francesa especialitzada en mitges.

MAQUINÀRIA

Antoni Sans i Martí ens va cedir màquines de zig-zag, overlock, de tallar i un lot d'agulles.

I de Conxita Surís i Carolà hem rebut dues màquines de repuntar dels anys vint.

León, Pujolà i Vinardell, al carrer de Castaños, Garcia Marín, al carrer de Cuba, i la paperera Fàbregas, entre els carrers de Lepant i Churruga, amb una important circulació d'aigua que poc a poc es va anar esgotant. El pou, de seixanta metres de fondària, va arribar a subministrar dos milions de litres diaris d'aigua.

La xemeneia, mutilada en fer la plaça pública, era la més alta de Mataró i es va refer als anys seixanta, instal·lant-hi filtres per atendre les reclamacions contínues del veïnat.

Fou director tècnic de la construcció l'enginyer industrial Eugeni Ferrer i Dalmau (1871-1934), nascut a Mataró i mort a Terrassa, professor de dibuix, mecànica i tecnologia tèxtil de l'Escola Industrial d'aquella localitat. Aquest edifici fou ampliat pel fundador l'any 1917, que aixecà un segon pis damunt els números 18, 20 i 22 del carrer de Fray Luis de León. L'any 1944 es realitzaren importants obres de reforma que afectaren oficines, magatzem, consergeria i vestíbul.

En aquella època, Albert Marchal es féu construir a Argentona una casa d'estil moresc, situada al passeig del Baró de Viver, 17, avui encara en peu.

L'empresa aviat va canviar el nom inicial pel d'Albert Marchal. Aquest tingué dos fills, Jean Albert i Jacqueline Marchal Bernhard, nascuts a Mataró el 1898 i 1901, respectivament. El